

Almanya'da Göçmen Politikaları ve Türkiyeli Göçmenlerin Trajedisi: Yurttaşlık, Haklar ve Eşitsizlikler Üzerine

Politics of Migration and Tragedy of Turkish Migrants in Germany: On Citizenship, Rights and Inequalities

Yrd. Doç. Dr. Fuat Güllüpinar

Öz

Bu çalışmada yurttaşların hiyerarşisi tezi üzerinde durularak, Almanya'da kurumsal dışlama ve ayrımcılık mekanizmalarına temel oluşturan göçmen ve yurttaşlık politikaları analiz edilmektedir. Almanya'da yurttaşlık hakları oldukça farklılaştırılmış ve eşitsizdir. Bu durum, ayrıcalıklı olmayan üçüncü dünya vatandaşlarına karşı yasal olarak korunan ayrıcalıklı yurttaşlar ayrımı yaratmıştır. Bu ayrıcalıklı yurttaşlar hiyerarşik olarak Alman, etnik Alman (Aussiedler), Avrupa Birliği vatandaşı şeklinde sıralanmaktadır. Bu yurttaşlar hiyerarşisi sisteminde, hakların uygulanması milliyet, oturma süresi, statüler ve gelir seviyesine göre işlemektedir. Bu şartlar içinde geldiğiniz ülkenin yurttaşlık kartı ve kökeniniz önemlidir ve fark yaratmaktadır. Almanya'da vatandaşlığa kabul koşulları gibi emek piyasasına erişim ve aile birleşmeleri yasaları, hiyerarşik olarak içinde Türkiyeli göçmenlerin de olduğu üçüncü dünya vatandaşlarına oldukça seçici ve ayrımcı bir şekilde uygulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göçmen Politikaları, Türkiyeli Göçmenler, Yurttaşlık, Entegrasyon, Almanya

Abstract

Focused on the thesis of hierarchy of citizenships, the suggestion of the article is to analyze the policies of migration and citizenship, which give rise to the institutional exclusion and discrimination. The rights of citizenship are highly differential and unequal in Germany. This

creates the distinction of privileged citizens—German citizens, ethnic Germans, Aussiedler, EU, non-EU, privileged non-EU—are legally enshrined as against non-privileged non-EU citizens. In the system of hierarchical citizenship, the practice of rights functions in terms of nationality, residence length, status, and income level. Among these criteria, the country of origin/citizenship matters and makes a difference. The laws of labor market access, like the other legislation on naturalization, family reunification, education etc. is highly selective and discriminatory in Germany, which hierarchically acquire a different character for Turkish migrants and the third country nationals.

Keywords: Politics of Migration, Turkish Migrants, Citizenship, Integration, Germany

Giriş

“Sıkı kontrol edilen ulusal sınırlar, güvenli bir cennet” (Secure Borders, Safe Haven) (Home Office White Paper, 2002) şeklinde ifade edilen göç politikası yalnızca İngiltere'nin başvurduğu bir strateji değil, içinde bulunduğumuz “göçler çağı”nın küresel bir sloganı haline gelmiş durumda. Orta ve uzun vadede içinde Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin de olduğu kuzey refah ülkelerinin bu sıkı sınır güvenliğine dayalı göç politikalarından vazgeçebileceğine dair herhangi bir işaret görünmemektedir.

Kuzey refah ülkelerinin coğrafi ve politik hudutlarını özellikle Avrupa'lı olmayan üçüncü dünya ülkeleri vatandaşlarının yasal yollardan yapacakları göçlere tamamen kapatmalarının bir takım sosyolojik sonuçlar ortaya çıkardığını tespit etmemiz gerekiyor: Birincisi, yasal yollardan göç söz konusu gruplara tamamen kapalı tutulduğu için, güneyin fakir ülkelerinden kuzeye doğru olmak üzere ciddi boyutlarda bir yasa-dışı göç akınıyla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum en çok yasa-dışı göçmenleri tehlikeye atmaktadır. Açıkcası, bu sıkılaştırılmış sınır kontrolleri ve buna yönelik olarak geliştirilen ekonomik, siyasi ve kültürel atmosferin kaybedeni büyük ölçüde Orta Doğu, Afrika ve Asya kökenli üçüncü dünya ülke vatandaşları olarak karşımıza çıkıyor. İkincisi, bu tür bir "sıkı" göç politikası, göç alan ülkelerin politik ve kültürel dünyalarında göçmenlik karşıtı söylemi ve buna bağlı olarak da belirgin bir şekilde bu ülkelerdeki ırkçılık ve ayrımcılık ideolojilerini beslemektedir. Çünkü, bu ülkelerin hükümetleri tam da uyguladıkları sıkı sınır kontrolü stratejisi nedeniyle göçmenleri "tehlike", "korku" ve "suç" kaynağı olarak göstermeye zemin hazırlamaktadır. Medyanın göçmenler konusundaki ideolojik çerçevesini de büyük ölçüde belirleyen bu stratejiler, entegre edilmek istenen mevcut göçmenleri "öteki", "farklı" ve "yabancı" olarak işaretleyip sonra da bu gruplardan tam bir uyum belediklerine dair bir kanıyı göçmenlere sürekli olarak empoze etmeye çalışmaktadır.

Öte yandan, birçok akademisyen, sınır kontrollerinin ve vize rejimlerinin insanları ne kendi ülkelerinden göç etmelerini ne de Avrupa Birliği ülkelerine ulaşmalarını engelleyemediğinden söz etmektedir. Aksine, genişletilmiş sınır kontrolleri, göçün tehlikesini, süresini ve maliyetini yükseltmektedir. Dahası, bu kontroller yasa-dışı göçmenlerin artışına, suç örgütlerinin göç endüstrisine dahil olmalarına ve üçüncü tarafların kazançlı çıkmasına yaramaktadır. Bigo'nun (2003) ifadesiyle söyleyecek olursak, sınır polisliği bir kontrol illüzyonu ve bir mitden başka bir şey değildir ve bu anlamda Avrupa toplumunda ekonomik ve psikolojik bir işlev görmektedir. Sınır kontrolleri, kontrol edilebilir bir emek piyasası ve ekonomik refah sağlayarak Avrupalıların kendilerini daha güvende hissetmelerini ve siyasal birlik içindeki vatandaşlığa daha fazla bir aidiyet duygusunu geliştirmektedir (Snyder, 2000).

Aslında, II. Dünya savaşından sonrasında ekonomik ihtiyaçların yarattığı krizlerle ve büyük ölçekli kitlesel

göçmen akınıyla karşılaşan Avrupa devletleri bu duruma iki şekilde karşılık vermiştir: (1) Polisiye ve güvenlik tedbirleri yoluyla ülkelere girişlerde göçmenlere sıkı kontrol ve seçme mekanizmaları inşa etmek; (2) Yasalar yoluyla göçmenlere yönelik olarak hakları farklılaştırmak ve tabakalı hale getirmek. Bu noktada, bu iki mekanizma, bugüne kadar Avrupa ülkelerinin göçmen ve entegrasyon politikalarının ana iskeletini oluşturmaktadır. Ancak bu noktada, göçmen politikalarındaki söz konusu olan güvenlik, adalet, sosyal uyum gibi kavramlarla anlatılan sınır idaresi, göçmen yasaları ve polisiye uygulamalarının ekonomik refah perspektifiyle yakından bağlantılı olduğu akıld tutulmalıdır. Çünkü, bugün göç politikalarının sıkı kontrol mekanizmaları öncelikle ekonomik (piyasanın talepleri) ve sonrasında kültürel perspektiflerin (ulusun kültürünün türdeşliği ve başatlığı) ışığında şekillendirilmektedir.

Sınırlarda veya ülke içerisinde fiziksel kontrol ve bununla ilişkili pratikler (sınır dışı etme, yurttaşlıktan çıkarma ve tutuklama vb.) hala önemini korumasına rağmen, çağdaş dünyada göçmenlerin idaresi; genellikle farklılaştırılmış hakların ve farklı göçmen kategorilerin dağıtılması yoluyla sürdürülmektedir. Bu farklılaştırılmış hiyerarşik hakların verilmesi, çeşitli mekanizmalar yoluyla milliyet, beceri düzeyi, sosyo-ekonomik durum ve cinsiyet gibi faktörler üzerinden yürütülmektedir. Sonuç olarak, günümüz göç ve entegrasyon politikaları ve idaresi, göçmenlerin kabulü, oturma, çalışma, sosyal haklar vb. açılardan farklı statülerin ve ilişkili haklar grubunun çoğaltılması, birbirinden ayrıştırılması ve çelişmesini içeren tabakalı yurttaşlık sistemini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla, "tabakalı yurttaşlık" kavramı bazı özel göçmen grupların haklarının genişletilmesi veya daraltılmasıyla yol açan bir sistem olarak değerlendirilebilir.

Castles ve Miller (2008) Almanya'da ulusun hakim tanımının doğum ve soy birliğine dayandığını ve bunun da kademeli ayrımcılığın (differential exclusion) söz konusu olduğu bir göçmen rejimine yol açtığını iddia etmektedirler. Buna göre, kademeli ayrımcılık rejiminde baskın grup göçmenleri ve onların çocuklarını ulusun üyeleri olarak kabul etmekte gönülsüz davranmaktadır. Bu gönülsüzlük dışlayıcı göçmen politikaları (özellikle aile birleşmelerinin kısıtlanması ve güvenli oturma statüsü verilmesinin reddi), kısıtlayıcı vatandaşlığa kabul kuralları ve göçmenler ülkesi olmamaya dair ideolojiyle ifade edilmektedir. Kademeli ayrımcılık, göçmenlerin toplumun belli

alanlarına (hepsinden önce emek gücü piyasasına) dahil edilip, diğer alanlarına (sosyal yardım sistemi, yurttaşlık ve siyasal katılım gibi) erişimlerinin reddedilmesi anlamına gelmektedir. Göçmenler, sivil toplumun –işçi, tüketici ve ebeveyn olarak- bir parçası olan, ancak ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal ilişkilerde tam katılım hakkının dışında bırakılan etnik azınlıklar haline gelirler. Etnik azınlıklar genellikle sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı oldukları için, sınıf ve etnik köken arasında güçlü ve sürekli bir ilişki vardır (Castles ve Miller, 2008, s.362).

Ayrımcı Göçmen Politikaları ve Eşit Olmayan Yurttaşlar

Michael Walzer yurttaşların, yurttaş olmayanlar ve yabancılar üzerindeki tahakkümünün, muhtemelen insanlık tarihindeki en barbar despotluk biçimi olarak karşımıza çıktığını ifade etmektedir (aktaran, Ignatieff, 1987, s.402). Lockwood (1996)'un ortaya attığı ve Morris (1997, 2000, 2001, 2007) 'in geliştirdiği “tabakalı yurttaşlık” (civic stratification) tezi; tüm göçmenlere yönelik olarak özel olarak düzenlenmiş yasaların yanında emek piyasası, eğitim, hakkı, sosyal yardım ve aile birleşmesi açısından farklılaştırılmış yasal statülerin ve göçmen kategorilerinin, tabakalaşmış bir yurttaşlık hiyerarşisi yarattığını ileri sürmektedir.

Genel olarak II. Dünya savaşı sonrası Avrupada göçmenlere hakların verilmesi ya da alıkonulması için oluşturulmuş karmaşık bir yasal statüler sistemi üzerinden göçmenler için farklılaştırılmış hakların genişletilmesine tanık oluyoruz. Bu tabakalı haklar sisteminde, göç düzenlemeleri/mevzuatı ciddi bir şekilde göçmenlerin ve onların çocuklarının geldikleri ülkelerde onların emek piyasası, sosyal yardımlar, kaynaklar, kamusal destek, siyasal hak ve diğer haklara ulaşmasını reddederek veya sınırlandırarak, fırsatlara ulaşmasını sınırlandırmakta ve deneyimlerini olumsuz bir biçimde şekillendirmektedir.

Bu tabakalı yurttaşlık sisteminde, göçmenlerin oldukça seçici bir kabul edilme/entegre edilme sürecine tanık oluyoruz ki bu süreç büyük bir kısım göçmene daha az haklar sunuyor veya hiç bir hak sunmuyor. Morris (2007, s.46) göçmenleri yönetmek için oluşturulan ve gittikçe karmaşıklaşan bu sistemin temel mekanizmasının; göçmenlerin ülkeye ilk giriş ve kalış amaçlarına göre düzenlenmiş olan farklı haklarla donatılmış bu farklı yasal statülerin dizayn edilmesi

olduğunu öne sürmektedir. Sonuç, işe girme ve sosyal yardım haklarının çok kritik olduğu bir yönetme anlayışının hakim olduğu tabakalı yurttaşlık sistemidir.

Tabakalı yurttaşlık tezi (Lockwood, 1996; Morris 2001) yurttaşlık yasaları ve uygulamalarının devlet tarafından verilen haklar yoluyla nasıl bir eşitsizlik sistemi oluşturduğunu göstermektedir. Buna göre, göçmenler açısından üç tür gerilimli durum ortaya çıkmaktadır: (1) Resmi içerme ve dışlamalar, (2) Resmi olmayan dolaylı kazanımlar ve yoksunluklar, (3) Hakların genişletilmesi ve sınırlandırılması. David Lockwood (1996, s.531), tabakalı yurttaşlık sisteminin çerçevesinin; yurttaşlık, piyasa ve bürokrasi arasındaki kurumsal bütünlük tarafından çizildiğini iddia etmektedir. Buna göre, piyasa ilişkileri, yurttaşlık kurumu ve bürokrasi ilişkileri göçmenlerin sosyal bütünlüşmesi veya hakların dağıtımında merkezi ve temel unsurlar olmaktadır.

Bu tabakalı yurttaşlık sisteminde, hakların uygulanması milliyet, oturma süresi, statüler ve gelir seviyesine göre işlemektedir. Bu şartlar içinde geldiğiniz ülkenin yurttaşlık kartı ve kökeniniz önemlidir ve fark yaratmaktadır. Tabakalı yurttaşlık uygulamaları; hakların belli göçmen gruplarla ilgili olarak genişletilmesi veya sınırlandırılmasının bir aracı olmaktadır. Bu yolla, göçmen yasa ve düzenlemeleri sıklıkla “geleneksel” diyebileceğimiz sınıf, cinsiyet, etnisite ve ırk eşitsizliklerini kuvvetlendiren yeni tür eşitsizlikler yaratmaktadır. Mesela, uzun süreli göç oturma izni gittikçe artan bir şekilde tanınırken, *denizenship* statüsü artan bir şekilde sınırlandırılmakta ve ağır koşullara bağlı hale getirilmektedir (Kofman ve Kraler, 2006, s.10).

Bugün Avrupada ve diğer yerlerde yurttaşlık, zengin devletleri fakir göçmenlerden koruyan ve toplumsal kapanımın güçlü bir aracı haline gelmektedir. Yurttaşlık aynı zamanda her bir devletin yurttaşla yabancı arasında meşru ve ideolojik sınır oluşturması nedeniyle devletlerin içinde de kapanıma yol açan bir araçtır (Jorgensen, 2008).

Sonuç olarak, her devlet belli sorumlulukları olduğu kadar belli hak ve faydaları muhafaza ederek, kendi yurttaşları ve yabancı oturma olanlar arasında bir ayrım yapar. Çünkü bazı göçmenlerin göçmen statüsünde kalarak ülkede süresiz olarak kalmalarına izin

verilmesi, ancak onları siyasal alanın dışında bırakarak ve toplumsal ve ekonomik hayata ise neredeyse yurttaşlarla benzer koşullarda katılmalarını sağlayarak söz konusu olmaktadır.

Avrupa Birliği ve Hiyerarşi

Avrupa Birliği'nin dayandığı Avrupa Konseyinin çıkardığı yasanın 13. maddesi cinsiyet, ırk, etnik köken, din veya inanç, engellilik, yaş, cinsel yönelime dayalı olarak yapılacak her türlü ayrımcılığa karşı olunduğunu ve vatandaşların bu ayrımcılıklara karşı korunduğunun altını çizmektedir (Howard, 2006, s.448). Ancak, Avrupa Birliği yasasında var olan söz konusu bu korumanın bu ayrımcılıkların hepsine karşı sağlandığı söylenemez. Açıkça söylemek gerekir ki, ayrımcılık karşıtı yasaya rağmen, Avrupa Birliği bu ayrımcılıklar arasında başta ırk ve etnik köken, onun altında cinsiyet, din veya inanç, engellilik ve cinsel yönelim ve en altta da yaş olmak üzere bir ayrımcılık hiyerarşisi yaratmıştır. Erica Howard (2006, s.447), bu hiyerarşinin Avrupa Birliği içinde var olan siyasal pragmatizmin bir sonucu olduğunu ve bu anlamda söz konusu hiyerarşinin zorunlu olarak yanlış olmayabileceğini ancak hangi ayrımcılığa karşı daha fazla koruyucu olunması gerektiği konusunda Avrupa Birliği'nin daha fazla kafa yorması gerektiğini analiz etmektedir.

Balibar'a (1991, s.6) göre ise bugün Avrupa Birliği ulus-üstü bir kurum olarak çoğunlukla üçüncü dünya göçmenlerinin aleyhine işleyen hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Aslında ayrımcılık Avrupa topluluğunun doğasında bulunmaktadır çünkü AB içindeki her ülkeyi açık bir şekilde eşitsiz haklarla bezenmiş iki tür yabancı tanımlamaya yöneltmektedir. Gelişen AB yapıları- özellikle bireysel hareketlilik, sınır kontrolleri, sosyal haklar vb. konularda bu eşitsizlik eğilimlerini/durumunu keskinleştiriyor ve Topluluğun içindekiler ve dışındakiler ayrımının açık veya gizli çatışmalarının merkezi haline gelmektedir. Bu noktada, örneğin Muller (2004, s.280) sınır güvenliği için yeni uygulamaya konulan biyometrik kimliklerin yurttaşlık, mülteciler politikası ve siyasal aracılık gibi nosyonları kökten dönüştürdüğünü ve bu anlamda elimizde yurttaşlık hakları adına ne kaldığını sorgulamaktadır. Muller (2004) biyometrik kimlik uygulamasını, bazı özel hakları ve yasaların ayrıcalıklı gruplara göre düzenlenmesi ve bazı gruplar için sınırlama getirilmesi takıntısının artarak devam ettiğinin bir işareti olarak algılamaktadır.

Açıkça söylemek gerekirse, vize uygulamaları, yarıdım kısıtlamaları ve sınır kontrollerinin resmi olmayan uygulamaları orantısız bir şekilde fakir insanları etkilemektedir. Benzer şekilde, ülke içindeki polisiye uygulamalar üçüncü dünya vatandaşlarının dedektifliğine odaklanmakta (Tabii burada görünüş olarak farklı azınlıkların daha dezavantajlı olduğunu belirtmek gerekir) ve onların hem iş fırsatlarını hem de hizmetlere erişmesini olumsuz etkileyerek meşru haklarının erozyonuna neden olmaktadır (Morris, 1997, s.247). Ayrıca, bildiğimiz gibi özellikle ekonomik kriz dönemlerinde, refah şovenizmi aşırı sağcı söylemin kolayca ortaya çıkmasına yol açar ve göçmenler marjinallikleri ya da uyumsuzlukları nedeniyle değil genel standartları düşürdükleri için kolayca "günah keçisi"ne dönüştürülür (Castles, 1996, s.53).

Ayrıca, özellikle 11 Eylül 2001 sonrasında Avrupa genelinde "terörle savaş" stratejisi, göçmen politikaları üzerine önemli etkilerde bulundu. Yeni yasalar, terör karşıtı politikalar ve önlemler çoğunlukla göçmen ve yerleşik Müslümanları içerideki düşman olarak kurgulamaktadır. Bu süreçte, yabancı ırkçılığı zayıf mültecilerden Müslüman gruplara doğru genişlemektedir (Fekete, 2004, s.3). Bütün bu gelişmeler, vatandaşlar arasındaki yerleşik hiyerarşileri ve üçüncü dünya ülkelerinin vatandaşlarının marjinal konumlarına dair önyargıların pekişmesine kan taşıma birliktelikte çok-kültürlü toplum idealini tek boyutlu bir kültürün sınırlarına mahkum etmektedir. Özellikle Avrupa'da yurttaşlığın ulus-sonrası yurttaşlığa doğru evrildiği argümanı geniş bir şekilde tartışılmıştır ancak Lister (2008, s.527), 11 Eylül 2001 sonrası güvenlik atmosferinin yurttaşlığı ulustan koparmak yerine, yurttaşlıkla ulusu tekrar birbirine eklediğini iddia etmektedir.

Burada, Avrupa Birliği içerisindeki ülkelerinin her birinde belli düzeylerde var olduğu öne sürülen tabakalı yurttaşlık kavramıyla, Avrupalı ve Avrupalı olmayan yurttaş arasındaki hiyerarşinin asla değişmeyen ve durağan bir hiyerarşi olduğu iddia edilmektedir. Daha çok, Avrupa Birliği içinde yurttaşlığın; öncelikle ekonomik daha sonra da kültürel ve siyasal pragmatizmin ışığında verilen ya da alınan haklar tarafından çerçevesi şekillenen, zaman içinde değişebilen, eşitsizlikler sistemi olarak filizlenen tabakalı yurttaşlık sisteminin bir parçası olduğu anlaşılmaktadır.

Almanya'da Hiyerarşi ve Yurttaşlık

II. dünya savaşı sonrası Almanya oldukça yüksek bir göç akınıyla karşı karşıya kalmıştır. Her ne kadar Alman yetkililer Almanya'nın bir göç ülkesi olduğu gerçeğini kabul etmeseler de 1945 sonrasında Almanya en büyük göçü alan ülkelerden birisi olmuştur: en az Amerika'nın aldığı kadar –örneğin 1991 ve 1992 yıllarında yıllık 1,5 milyondan az olmayacak şekilde toplamda yaklaşık 20 milyon göçmeni kabul etmek durumunda kalmıştır. Almanya ile kıyaslayacak olursak, aynı dönemde Amerika 16 milyon göçmen almıştır (Faist, 1994). Ancak, iki ülke arasındaki en dikkat çekici fark; Almanya resmi olarak kendisini hiçbir şekilde göçmen ülke olarak görmezken, Amerika'nın kendisini klasik göçmen ülkelerden biri olarak kabul etmesidir (Canefe, 1998). Bir zamanlar Batı Almanya olan ve şimdi birleşmiş olan Almanya'da, göçmen ülkesi olmayı kabul etmemek Alman ulusal politikalarının bir parçasıydı. Almanya'ya gelen göçmenlerin en geniş grubunu 1945 sonrasında 8 milyon kadarı bulan doğu Almanya'dan gelen ve 1989'dan itibaren dağılan Sovyetlerden gelen ve sayıları 2 milyonu bulan “etnik Almanlar” oluşturmaktadır. Almanya'da geleneksel olarak göçün 3 kaynağı vardı: Eski Alman topraklarından Sovyetlerden ve Doğu Avrupa'dan sürülen, kovulan veya eskiden orada esir kalan Etnik Almanlar (*Aussiedler*, *Vertriebener*, *Fluchtlings*), Akdeniz ülkelerinden gelen misafir işçiler (*Gastarbeiter*), ve iltica edenler (*Asylant*) (Canefe, 1998, s.525).

Alman göç yasaları birbiriyle rekabet halinde iki düşünce arasındaki güçlü gerilimi taşımaktadır. Bir yandan, Almanya savaş sonrası vizyonuyla bağlantılı olacak şekilde liberal, özgürlükçü ve insan haklarının anayasalarla güçlü bir şekilde güvence altına alındığı açık toplum idealine sahiptir. Ancak, beri taraftan bu vizyonla çelişkili olabilecek bir biçimde, Almanya'da göç politikaları ekonomik endişelerin, tek kültürcü eğilimlerin, etnisist ve kan bağına dayalı vatandaşlığın sınırlayıcı etkilerinin damgasını taşımaktadır. Bu iki ideal arasındaki tansiyon –yani insan haklarına dayalı açık, çokkültürlü toplum ideali ile etnik milliyetçiliğe kadar varan derecelerde kapalı, tek-kültürlü toplum ideali- savaş sonrası dönemden itibaren Almanya'nın göçmen yasalarında hali hazırda bulunmaktadır. (Kanstroom, 1993, s.160).

Bildiğimiz üzere, Almanya uzun süre göçmen ülke olduğunu kabul etmek ve buna yönelik politikalar uygulamak konusunda isteksiz davrandı. Almanya'nın uzun süre göçmen ülke olduğunu kabul etmemesi,

hem eğitim, emek piyasası ve yurttaşlık meselelerinde kurumsal ayrımcı ve dışlayıcı politikalar üretmesine hem de Costant vd. (2009)'nin “göçmenlerin etnikleşmesi” dediği reaksiyoner göçmen kimliğinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu noktada tabakalı yurttaşlık tezi, Almanya'nın entegrasyon ve göçmen politikalarında “ayrımcı dışlayıcılık” sisteminin bir örneği olduğunun altını çizmektedir. Literatürde Almanya göç tartışmalarının lider kültür (*leitkultur*) tartışmaları etrafında gerçekleşmesi, göçmenlerin ve onların organizasyonlarının kamusal alanda öneminin düşük olması ve göçmenlere sınırlı düzeyde pozisyonlar tanınması yüzünden yurttaşlık pratikleri açısından asimilasyonist bir toplum olarak analiz edilmektedir (Helbling, 2010, s.5)

Almanya'da yerli ve yabancı ayrımının çok güçlü olduğu bu düşünce sistemi içerisinde, göçmen işçilerin eve dönmeleri beklendiği için sosyal bilimler araştırma ve teorilerinde de 1980'lerin başına kadar bu konuda ciddi anlamda çok az çalışma yapılmıştır. Ancak, bir çok göçmen işçinin yerleştiği ve burada bir hayat istedikleri fark edildiğinde, Alman araştırmacılar istatistikleri ve bu yerleşmenin etkilerini çalışmaya başladılar. Bu araştırmalarda göçmenlerin ayrıksılığı ve anavatanlarıyla olan yakın bağlantıları sürekli olarak öne çıkarıldı ki (Wimmer ve Glickschiller, 2002, s.320) bu durum aslında yerliler ve yabancılar arasındaki hiyerarşinin hem teorik düzeyde hem de pratikte güçlenmesine de yol açtı.

Bu hiyerarşi içinde göçmenler kültürel kimlik ve güvenliğe bir tehdit olarak görülmektedir. Almanya gibi toplumlarda başat grup etnisite ile tanımlandığı için göçmenlerin ve onların çocuklarının bu algıda kendilerine yer bulmaları ve marjinalize olmamaları oldukça zor bir durum olmaktadır (Munck, 2008, s.1232). Bu koşullarda ulusun asli bir parçası olarak görülmeyen mülteciler, yasa-dışı göçmenler, misafir işçiler ve onların çocuklarının önemli bir kısmı Robin Cohen'in (2006, s.132) işaret ettiği gibi çoğu zaman “yeni köleler” olarak hayatlarına devam edebilmektedirler.

Türklerin Almanya'da Ekonomik, Kültürel ve Siyasal Trajedileri

1960'ların başında başlayan Almanya'ya göçle gelen Türkiyeli misafir işçilerin bir kısmı süresiz oturma izni aldı ki bu “denizens” olarak kısmen Alman va-

tandaşla benzer hakları paylaşması anlamına gelmekteydi. Ancak bu misafir işçilerin sosyal yardım, eğitim, öğrenci yardımı ve çocuk yardımında önemli farklılıklar da hala korunmaktaydı.

Günümüzde Almanya'da yaşayan Türkiyeli göçmenler ve çocuklarının toplumsal yaşamın bütün alanlarında yeterince temsil edilmedikleri açıkça söylenebilir: Örneğin, Türkiyeli göçmenler parlamentoda orantısız bir şekilde çok az temsil edilmektedir. İkincisi, bu göçmenler ve hatta onların Almanya'da doğmuş ve eğitim almış yeni kuşak çocukları ciddi şekilde yüksek bir işsizlik yaşamaktadır. Yine Türkiye kökenli bu göçmenler orantısız bir şekilde Sosyal Yardımlara bağlı olarak yaşamaktadırlar. Bütün bunların sonucunda göçmenler Avrupa'nın hemen her yerinde ırkçılığa ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır ki bu durum ikinci ve üçüncü kuşak göçmen çocuklarının fırsatlara ulaşmasını ciddi oranlarda engellemektedir. Bu sorunlara ek olarak Türkiyeli göçmenlerin çocukları eğitim alanında sürekli ve mutlak bir başarısızlık sarmalı içindedir. Yine bu sorunla yakından ilgili olarak, Türkiyeli göçmenlerin diploma denkliğinin hala büyük ölçüde kabul edilmemesi yoluyla bu göçmenlerin yetenezsizleştirilmesi (de-skilling) ve değersizleştirilmesi (devaluation) bu insanların marjinal konumunu pekiştirmektedir. Almanya'da Türkiye kökenlilere yönelik çifte yurttaşlık uygulamasının kabul edilmemesi ve vatandaşlığa geçiş koşullarının ağır şartlara bağlanması ve Vicdan Testi gibi bazı eyaletlerde uygulamaya konulan aşağılayıcı uygulamalar, temel yurttaşlık ve insan hakları konusunda problemler yaratmaktadır.

Avrupa Birliği'nin toplumsal bağlamını düşündüğümüzde, özellikle üçüncü dünyadan gelen göçmenlere yurttaşlık vermeden önce kültür ve dil testine tabii tutmak bazı yanlış varsayımlar üzerine inşa edilmiş ve önyargıların sürmesini sağlamaktan öteye tanımlanabilir bir amaca hizmet etmemektedir. Vicdan, kültür ve dil testi uygulamak potansiyel olarak üye devletler içindeki sosyal uyumun altını oyarak Avrupalı olmayanları ve kısmen de bazı Avrupalıları etiketlemektedir (Kochenov, 2011, s.1). Bu noktada, sadece bir ulusun özel kültürünün test edilmesine dayalı olarak verilen ulusal yurttaşlık hakkı, Avrupa Birliği vatandaşlığının yaratılması ve yerleşikliği çabalarını da zedelemektedir. Kostakopoulou (2008, s.277) haklı olarak, Avrupa Birliği sınırları içerisinde bile modern vatandaşlığın tanımlayıcı karakterinin ve dışlayıcılığının temel unsurunun hala ulusal köken olduğunu iddia etmektedir.

Avrupa Birliği içerisinde her ülkeye vatandaşlığa hak kazanılması için farklı kültür ve dil testi uygulamalarına açıkça izin ve destek verilmesi göçmen politikalarının ne kadar keyfi, rastlantısal ve duygusuz bir şekilde biçimlendirildiğini doğrulamaktadır. Hepsinden ötesi, Avrupa Birliği'nde farklı yasalarla vatandaşlığa dahil etme ve dışlama mekanizmalarının olduğu bir resim, Birlik içindeki yurttaşlık statüsünü belirsizleştirmektedir. Avrupa Birliği'nde aidiyet duygularının katmanları, vatandaşlığın çoğunlukla dikey hiyerarşi şeklinde yorumlanmasına dayalı olarak değişmektedir (Kochenov, 2011, s.15).

Örneğin, Almanya'da Almanlar ve göçmenler arasında söz konusu olan hiyerarşinin en altında çoğu zaman Türkler ve iltica başvurusu yapan göçmenler bulunuyor. Mevcut Alman yasaları Almanya'da yarım asırdır yaşayan göçmenleri belli alanlarda hukuki olarak ayrımcılık içermektedir. Örneğin, AB pasaportu olanlar ve Almanlara uygulanmayan ama sadece yabancılara uygulanan bazı düzenlemeler söz konusudur: Sosyal hizmetlerin kısıtlanması, Sosyal yardım başvurusu kabul edilmeyenlerin sınır dışı edilme ihtimali, yüksek öğrenime sınırlı erişim vb. Sonuç olarak, üçüncü kuşak bir genç Türk kökenli Alman Türk vatandaşlığında kalmayı tercih ederse, Almanya'da ikamet ederken sosyal yardıma başvurduğunda teknik olarak sınır dışı edilme ihtimali vardır (Mueller, 2006, s.429).

Almanya'daki Türkiyeli misafir işçiler, siyasi mülteciler ve diğer mülteciler için yurttaşlık süreci bu kişilerin kültürel olarak asimile olduklarını (anayasa bilgisi ve üstünlüğünün kabulü, Almanca dilbilgisi, Alman toplumu ve devletine entegrasyona istekli olmak kadar sosyal yardıma bağımlı olmamak ve önceki vatandaşlığını bırakması şartına bağlanmıştır (Sainsbury, 2006, s.234). Bu anlamda, vatandaşlığa erişim başlı başına hem ekonomik hem de süreçsel olguların dahil olduğu koşullar ve politikalar tarafından tanımlanan karmaşık bir süreçtir. Dolayısıyla, yurttaşlık Avrupa devletlerinin ekonomi ve demokrasisinde rol oynayan göçmenlerin üyeliği, maliyet-fayda analizi ve yerel politikaları birbirine ekleyen dinamik bir süreçtir (Goodman, 2010, s.36).

Alman tabakalı yurttaşlık sisteminde, daha ileri bazı hakların kazanılmasının önkoşulu, belli şartların gerçekleştirilmesine bağlıdır ve bu şartlar uzun süreli güvenli oturma ve sonuç olarak yurttaşlığın kazanılmasına hizmet etmektedir. Dolayısıyla, örneğin,

tam çalışma hakkı kişinin yalnızca ekonomik olarak kendi kendine yeterliliğini ispatlamış olması şartına bağlanmıştır ancak eğer sosyal yardım- bu hakka sahip olsa bile- alıyorsa bir üst düzeydeki hakkın verilmesinden yoksun bırakılmaktadır. Bütün bu zorlu süreçler, aslında hakların nasıl muğlak bir doğasının olduğunu ve hakların kullanılmasının bazı şartlara bağlı olduğunu ve bunların da göçmenleri kontrol etmeye yaradığına işaret etmektedir.

2000 yılındaki Yeni Yurttaşlık Yasası Almanya'da kalma koşulunu 15 yıldan 8 yıla indirerek ve Alman vatandaşın eşi için 3 yıla indirerek vatandaşlığı biraz kolaylaştırdı ve bazı ironik durumları değiştirmiş oldu. Ancak bununla birlikte Morris (2000, s.227) Almanya'da vatandaşlığın hala kendini ekonomik olarak idare edebilme/yeterli geliri kazandığını garanti etme şartına bağlı olduğunu ve aile birleşmelerinin de vatandaş olmayanlar için belli ağır sayılabilecek şartlara bağlandığını vurgulamaktadır. Geçici işçilerin haklarındaki kısıtlamalar ve mültecilerin sınıflanmasının da daha detaylı hale getirilmesi hala devam etmektedir.

2000 yılında değiştirilen yurttaşlık yasasıyla birlikte Alman vatandaşlığının kazanılmasının eskisine oranla kolaylaştırılması çok önemli bir gelişme olmasına rağmen, Alman toplumunun sahip olduğu ve tarihsel köklere dayanan etno-kültürel (ethno-culturalist) yurttaşlık bakış açısı, toplumdaki kurumsal anlayışa hala hakim görünmektedir. Bu anlayış, vatandaşlığı, Alman ırkına kan ve akrabalık mensubiyetiyle ölçen bir anlayıştır (Canefe, 1998). Örneğin; Almanya'da özel ve ayrıcalıklı olarak etnik Almanlara¹ sunulan cömert politika ve pratikler vatandaşlığın ırksal/kültürel yorumuna dayanan açık ayrımcılığın kanıtlarından birisi olarak değerlendirilebilir. Yani, etnik Almanların bütün haklarıyla birlikte vatandaş olarak kabulü vatandaşlığın diğer göçmenler için konulan belli düzeyde geliri olma veya yardım almama şartına bağlanan yurttaşlık meselesini aşan ırksal olarak bir aitlik meselesi olduğunun açık bir örneğidir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, tıpkı diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Almanya'da

1 Resmi olarak etnik Almanlar (*Aussiedler*) olarak tanımlanan bu insanlar, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nden 1950'lerden itibaren gelen ve sayıları 4.4 milyonu bulan eski Almanya topraklarındaki Almanlar, esirler ve ailelerinden oluşan bir gruptur. 1950 ve 1986 yılları arasında yıllık yaklaşık 20.000 ve 60.000 arası bir etnik Alman göçmenlerinin akışı varken, Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte 1990'da 400.000 kişi Almanya'ya giriş yapmıştır.

pratikte haklar oldukça farklılaştırılmış ve eşitsiz olarak dağıtılmaktadır. Bu durum, ayrıcalıklı olmayan üçüncü dünya vatandaşlarına karşı yasal olarak korunan ayrıcalıklı yurttaşlar ayrımı yaratmıştır. Bu ayrıcalıklı yurttaşlar hiyerarşik olarak Alman, etnik Alman (*Aussiedler*), AB vatandaşı şeklinde sıralanmaktadır.

Üçüncü Dünya Yurttaşları, Birleşemeyen Aileler ve Bölünmüş Kaderler

Genel olarak bakıldığında Avrupa Birliği aile birleşmeleri politikası açısından, 1999'daki Tampere Deklarasyonu'nda aile birleşmeleri entegrasyonu ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi kolaylaştıran bir şey olarak görülüyorken, 2003'deki Deklarasyonda; göçmen aileleri entegrasyona engel ve sosyal devlette büyük bir maliyet olarak görülmeye başlanmıştır (Kraler, 2010).

Almanya'da Aile Birleşmesi uygulaması her göçmen gruba eşit bir şekilde faydalandırılmamaktadır. Tersine, bu uygulamalar sınıf, etnisite, ulus ve cinsiyet faktörlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Göçmenlerin Avrupalılaştırılması ve eşzamanlı olarak Avrupa Birliği, Avrupa Ekonomik Bölgesi (EFTA), İsviçre vatandaşları ve aile üyelerinin hareketlilik haklarının genişletilmesi süreci bu eşitsizlikleri yok etmemektedir. Daha ziyade, aile birleşmesi politikaları Avrupalı göçmenleri Avrupalı olmayan ülkelere gelen ve daha fakir göçmenler karşısında nadide göçmenler haline getirmekte ve sınıf, ırk ve cinsiyet ayrımını pekiştirmektedir (Kraler, 2010, s.31).

Örneğin, Almanya'da Türkiyeli göçmen halihazırda misafir işçi statüsünde sürekli oturma izni almışsa ve tüm ailesinin geçimini sağlayabilecek gelire ve yeterli yaşam alanına (6 yaş veya üzerindeki her bir kişi için 12 m² olarak belirlenmiş) sahip olduğu takdirde eşlerinin Almanya'ya göç etmesine izin verilmektedir. Diğer çok küçük bir grupta ise 1996'ya kadar geçerli olmak üzere Alman-olmayan ebeveynlerin küçük çocukları ancak 16 yaşına kadar anavatanlarında Almanya'ya ailesinin yanına vizesiz olarak ve sürekli oturma izni koşulundan muaf olarak kabul edilebiliyordu (Green, 2003, s.232).

Hakların potansiyel olarak aşamalı hale gelmesi, AB vatandaşlığı, ulusal yurttaşlık ve üçüncü dünya vatandaşlığı statülerine göre farklılaştırılan değer sistemiyle mümkün olmaktadır. Buna göre, aile birleş-

mesi için Avrupa vatandaşları için aile kavramı olabildiğince geniş tutulurken, Avrupa Ekonomik Birliği bölgesinin işçilerinin sadece kalacak yer güvencesini sağlaması yeterli görülmektedir (Morris, 2001, s.394).

Öte yandan, Avrupa Birliği vatandaşı olmayan göçmenlerin aile birleşmeleri açısından hakları ülkeye girişi koşullarının değerlendirilmesi yoluyla sınırlandırılmaktadır. Tıpkı AB ve üçüncü dünya ülkeleri arasındaki anlaşmalara bağlı olarak oluşturulan farklılaştırılmış statüler için geçerli olduğu gibi, Almanya'da da aile birleşmesine başvuran AB vatandaşı olmayan başvuru sahibi makul düzeyde gelire ve yaşam mekânına sahip olduğunu kanıtlamak zorundadır. AB vatandaşı olmayan göçmen ailesinin üyesi olacak eşler için emek piyasasına erişim yolları çeşitlidir ve sıklıkla aşamalandırılmıştır. Almanya'da farklı statülere yönelik aile birleşmesi uygulama koşullarında, üçüncü dünya vatandaşlarının emek piyasasına ve sosyal haklara erişimlerinin belli bir zaman aralığından sonra mümkün olabileceği veya sıkı bir şekilde geçici izinle sınırlandırıldığı bilinmektedir.

Örneğin, Alman vatandaşıyla evli olan yabancılar meslek hukukunda daha olumlu koşullara tabi tutulur, çünkü Alman yasasında evliliği ve aileyi koruyan kurallara öncelik hakkı tanınmakta ve dolayısıyla evli çiftin her bireyine ailenin geçimine katkıda bulunma olanağının sağlanması amaçlanmaktadır. Ancak, Almanların eşleri dört yıldan fazla bir süre için sürekli yeni baştan çalışma izni talebinde bulunabilirken, oysa diğer yabancılar en fazla dört yıllık bir çalışma iznine sahip olabilmektedir. Öğrenim durumunun (diploma) tanınması da yine hukuka tabidir. AB vatandaşları için ve eskiden Almanya'ya ait olan Kuzeydoğu Avrupadaki topraklara yerleştirilmiş olup sonradan tekrar Almanya'ya dönen soydaşlar (Aussiedler/etnik Almanlar) için ileri sürülen koşullar, AB dışında kalan ülkelerin vatandaşlarına uygulanan koşullara kıyasla daha olumludur (Weiss, 2011, s.186-187).

Alman vatandaşı veya Avrupa Ekonomik Bölgesi vatandaşları veya işçilerinin yabancı eşleri yanında özel bir çalışma iznine kavuşmaktadır ancak yabancı göçmenlerin eşleri genel (sınırlandırılmış) izin için bile en az 1 yıl, tam çalışma izni için ise 4 yıl beklemek zorundadır. Ancak, yaşam mekânı ve yeterli gelir koşullarını sağlamak oldukça zordur ve bu konularda herhangi bir yetersizlik eşlerin izninin yenilenmemesi sonucunu da doğurmaktadır. Alman vatandaşları ve işçiler Avrupa Ekonomik Bölgesine ait bir ülkeden geliyorsa eşleri için hemen ve mutlak bir aile birleş-

mesi hakkına sahipken, diğerleri bir süreliğine beklemek ve yeterli güvenceli gelire ve yaşam mekânına sahip olduğunu kanıtlamakla yükümlüdür (FL, Para. 17., Probationary status: *Befristete Aufenthaltserlaubnis*/FL Para. 15; aktaran, Morris, 2000, s.230).

Almanya'da 15 Temmuz 2007'de aile birleşmesiyle ilgili yeni bir değişiklik gündeme gelmiştir. Bu değişikliğe göre, yurtdışında olan eşlerin Almanya'ya gelmeden vize alabilmesi için temel Almanca'yı konuşabilmesi şartı getirilmektedir. Bununla birlikte, bu değişiklik birçok ayrımcı istisnaları da barındırmaktadır. Buna göre, Avrupa Birliği vatandaşları ve ABD, Kanada, Japonya ve Güney Kore gibi Almanya için vize şartı olmayan vatandaşlar bu uygulamadan muaf tutulmaktadır. Bunun yanında, nitelikli ve kalifiye profesyonel olan akademisyenlerin eşleri de bu uygulamadan muaf tutulmaktadır. Bu noktada Şahin ve Altuntaş'ın (2009, s.34) ifade ettiği gibi bu istisnaların dışında kalan diğer göçmenler dikkate alındığında, bu değişikliğin hedef aldığı geriye kalan göçmenler zavallı üçüncü dünya vatandaşları ve Türkiyeli göçmenler olduğu yeterince açıktır.

Üçüncü dünya göçmenlerinin aile birleşmelerinde ise eşlerin otomatik bir şekilde emek piyasasına erişimleri ve çalışma hakkına sahip olmaları söz konusu değildir ve sadece belli bir süre (1-4 yıl arası) beklendikten sonra ve oturum izninin statüsü ve emek piyasasının o andaki durumuna bağlı olarak iş hakkı elde edebilmektedir.

Kısa süreli oturum izni olan göçmenlerin eşleri çalışabilmek için en az yıl beklemektedir ancak sınırsız oturum iznine sahip olan göçmenler için bu durum geçerli olmayabilir. Özellikle AB vatandaşı olmayan göçmenlerin vatandaşlığa kabul edilmesi onların devlet memuru da olmasını içeren bir çok iş fırsatlarına kavuşmalarını kolaylaştırmaktadır (Diehl ve Blohm, 2003, s.142-143). Sonuç olarak Almanya ve Avrupa Birliği'nde aile birleşmeleri, üçüncü dünya ülke vatandaşları için doğrudan bir hak değil, aksine ulusal koşullara göre değişebilen, müzakereye açık olan, belli koşulları ve kriterleri yerine getirmeye bağlı ve koşullu bir hak olmaktadır (Morris, 2003, s.85-86).

Emek Piyasasında Kurumsal Ayrımcılık Sorunu

Almanya'daki entegrasyon sorununun merkezinde, göçmen nüfusun okul eğitiminde, çıraklık öğreniminde ve mesleki nitelik kazanımında, yani ek nitelik kazanılmasında ayrımcılık yapılması bulunmaktadır. Bu alandaki ayrımcılık, çoklukla göçmenlerin hak

etmedikleri, ama ek sorunlar doğurarak yaşam boyu süren ayrımcılığın zeminini oluşturmaktadır. Göçmenlerin okul eğitimi ve mesleki eğitimi açısından maruz kaldıkları bu ayrımcılık, giderek diğer Avrupa devletlerinde de saldırgan bir öfkeye yol açmaktadır. Bu öfkeler, toplumsal açıdan kaybedenlerin artışıyla yükselmekte ve bu artış da, göçmen kökenli nüfusun artmasıyla birlikte büyümektedir. Bu ayrımcılığa maruz kalanlar, toplumsal olarak kaybeden konumunda olduklarını anladıkça, bu öfke de keskinleşmektedir (Bade, 2009, s.7).

Göç nüfusunun çoğunluk toplumu tarafından kabul görmemesi, göç kökenli insanların tepkilerinde giderek iki farklı biçime yol açmaktadır. Toplumsal piramidin üstünde, kendileri için özellikle yüksek engeller oluşturan Alman eğitim sisteminin zor sürecini başarmış göçmen seçkinlerde (elitler), yani göçmen kökenli yeni seçkinlerde göç etme eğilimi büyümektedir. Kamuran Sezer'in yönetiminde ve *future.org* tarafından yapılan TASD Araştırmasında, soruları yanıtlayan Türkiye kökenli üniversite öğrencilerinin neredeyse %40'ı, Almanya'yı bir yurt olarak görmedikleri için ya da gösterdikleri eşdeğer başarılarla rağmen iş piyasasında kendilerine yönelik ayrımcılığı hesaba kattıkları için, okulu bitirdikten sonra ailesinin ülkesine, yani Türkiye'ye dönmeyi ciddi biçimde düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır (Sezer ve Dağlar, 2009). Toplumsal piramidin tabanında ise, vasıfsız ve entegrasyonu yetersiz göçmen kökenli genç insanların kabul görmemelerine dayalı ruhsal kırılmalıklarının ötesinde, kabul görmemelerinden kaynaklanan saldırganlık ve toplumsal bakımdan kaybeden olan göçmen kökenlilerin, toplumsal olarak kazançlı oldukları varsayılan çoğunluk toplumu karşısındaki çaresizliğin ve toplumsal kıskançlığın belirlediği düşük kırıklığı, öfke ve nefret büyümektedir (Bade, 2009: 7).

Almanya'da gerek iş piyasası ve gerekse yurttaşlık hukuku açısından bazı kararların hangi nedenlere dayanarak verildiğini anlamak mümkün değildir ve bir statüye dahil olmanın kriterleri de belirsizdir. Resmi dairelerin verdiği kararlar devletler arasında imzalanmış iki taraflı anlaşmaların, göçmenlerin çalıştıkları mesleğin veya organizasyonun özel bir statüsünün ve kişilerin birikmiş parasının var olup olmadığına dayandırılmaktadır. Almanya'da yabancılar hukukuna ait düzenlemelerin çoğunun takdire bağlı kararlar olduğu ve yabancıların hukuki olanakları değerlendireme imkanlarının Almanlara kıyasla çok düşük olduğu sık sık öne sürülmektedir. (Schiffauer, 2006, s.137; Weiss, 2011, s.180).

Geçmişte, Almanya misafir işçi sisteminde, Türkiyeli göçmenler emek piyasasının en altındaydı ve yükselmeleri çok zor olmaktaydı. Bu göçmenlerin nitelikleri çoğu zaman dikkate alınmıyor ve daha çok sıkıcı ve niteliksiz işlerde çalıştırılıyorlardı. Erkekler için tipik işler araba tamirciliği, inşaat işleri, dökümcülük iken, kadınlar için tekstil, giyim, ve aşçılık gibi işlerdi. Hizmet sektöründeki gastronomi, temizlik, ve kamudaki niteliksiz işler daha çok Türkiyeli göçmenlerin çalıştıkları "göçmen işleri" olarak karşımıza çıkıyordu. (Castles and Miller, 2003, s.206). Geçmişteki bu sektörel yığılmanın etkilerinin kısmen hala geçerliliğini söylemek mümkün görünmektedir.

Günümüzde ise Almanya'da iş piyasasına ulaşmak aşamalandırılmış ve bazılarının erişim imkanını güvenceye alan sıkı bir kontrol mevcuttur. (Morris, 2003, s.90). Miera'nın (2008) dikkat çektiği gibi Alman emek piyasasının aşamalı sisteminde sadece Almanlar ve özel çalışma izni olan "ayrıcılık yabancılar" (etnik Almanlar, Avrupa Birliği ve Avrupa Ekonomik Bölgesi vatandaşları) emek piyasasında serbestçe çalışmaktadırlar. Üçüncü dünya ulusları göçmenleri, ancak altı yıllık sürekli yasal oturum izninden sonra veya sürekli yasal oturum iznini alabilirlerse böyle bir serbest çalışma iznine sahip olabilmektedir. Ve en önemlisi, üçüncü dünya ülkelerinin vatandaşları belli bir iş için çalışma izni alabilmeleri veya işe girebilmeleri, Alman vatandaşlarının ve ayrıcalıklı yabancıların bu işlere başvuramamalarına bağlıdır. Üçüncü dünya göçmenlerinin işe alınmaları ancak bu ayrıcalıklı grupların değerlendirilmesinden sonra mümkün olabilmektedir.

Almanya iş piyasası işleyişinin en önemli özelliği, iş piyasasına tam erişime izin verilen ayrıcalıklı izin ile AB vatandaşları ve öncelikli yabancı vatandaşlara öncelik veren ve diğerlerine kısıtlı haklar tanıyan sınırlı izin arasındaki ayrımdır. İkinci gruptakilere alternatif iş için yalnızca 6 haftaya kadar aktif arama yapmasına izin verilir. Bu ayrım gelen işçilerin geliş koşullarındaki sınırlı haklarla birlikte daha da ileri boyutlara varmaktadır. Bu durum sadece üçüncü dünyadan gelen ve iş piyasasına aşamalı erişimine izin verilen kişileri etkilemektedir ve iş piyasasında "farklılaştırılmış hakların" genişlemesine yol açmaktadır (Morris, 2001, s.391). Bu koşulların doğal sonucu olarak Türkiyeli göçmenler uzun süreden beri ciddi bir boyuta ulaşan kronik işsizlikle karşı karşıya kalmaktadır.

Örneğin sosyal sigorta (iş ve emeklilik) Almanya'da katkıda bulunma üzerine şekillenmiştir. Bütün Avrupalı olmayan misafir işçiler sosyal sigorta (işsizlik,

yıpranma bedeli, sağlık yardımı ve emeklilik) hakkına sahip olmaktadır. Ancak, bu kişiler işsiz kalırsa, eğer Federal İşçi Bürosu (*Bundesanstalt für Arbeit*) bu kişilerin iş bulamayacağı kanısına varırlarsa, işsizlik yardımı reddedilebilmektedir (Samers, 1998, s.133-134). Ancak üçüncü dünya vatandaşı olan ve kısıtlı iş iznine sahip kişiler ve aileleri yeterli iş ve gelir imkanına ulaşmada olağanüstü zor koşullara sahiptir (Mueller, 2006, s.429).

Yalnız burada bir istisnadan söz etmek gerekir: Farklılaşmanın daha ileri bir boyut kazanmasına yol açan bir durum. Avrupa Topluluğu'yla Türkiye arasında yapılan anlaşma sayesinde iş piyasasında 4 yıl çalışmış olan Türklerin oturum hakları korunabiliyor. Bu anlaşma Almanya'dan daha çok diğer üçüncü dünya ülke vatandaşlarını ilgilendiriyor çünkü Almanya zaten onları misafir işçi statüsünde kabul etmiştir (Morris, 2001: 391). Daha önemlisi, Almanya'da üçüncü dünya vatandaşlarının sonradan gelen aileleri ya da eşleri ülkelerindeki diplomaların denklikleri ve eski sosyal pozisyonları kabul edilmediği için ciddi bir şekilde "değersizleşme" (devaluation) ve yeteneksizleşme (de-skilling) süreçlerine maruz kalmaktadır. Yine örneğin etnik Almanlar geldikleri ülkenin diploma denklikleri tamamen kabul edildiği için böyle bir sorun yaşamamaktadır.

Almanya'nın yabancılar hukuku çok karmaşıktır ve üstelik birkaç yılda bir yeniden düzenlenmektedir. Yabancılar hukukunda hakkında önemli bir maddenin bulunmadığı yüksek vasıflı göçmenlerle ilgili hükümlere de rastlanmaktadır. Örneğin, 1 Ocak 1999 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Psikoterapi Uzmanları Yasası, mesleğin sadece Almanlar, AB vatandaşları ve vatansız denilen yabancılar tarafından tam olarak uygulanabileceğine dair bir sınırlama koymuştur (Weiss, 2011, s.173). Mesleki sınırlandırmaya tabi olan kişilerde en az üç kurumun birlikte etkileşimi söz konusudur. Birinci koşul, bütün yüksek vasıflı yabancılarda olduğu gibi, öğrenim belgelerinin denkliğinin kabul edilmesidir. İkinci olarak, Almanya'da çalışabilmeyi mümkün kılan bir ikamet konumuna sahip olmaları gereklidir. Buna ek olarak üçüncü koşul, mesleğini uygulama hakkıdır. Oysa çalışma ruhsatı (Approbation) alma ve mesleğine uygun işlerde serbestçe çalışma hakkı sadece Almanlara, vatansızlara ve AB vatandaşlarına tanınmaktadır; bunun haricinde, örneğin çok ihtiyaç duyulan meslek sahiplerine belli bir süre için ve belli şartlara bağlı iş ilişkisi kurmak üzere verilen çalışma izni gibi özel düzenlemeler vardır (Weiss, 2011, s.186-187).

Kurumsal ayrımcılık, açık ve doğrudan ayrımcılıktan farklı olarak, göçmen ve onların çocuklarının eğitim alanında veya iş piyasasında iş ararken karşılaştıkları sistematik olmayan ama işlevleri açısından göçmen çocuklarının ayrımcılığı hissettikleri ve sonuçlarını yaşadıkları bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, göçmen olduğu başvurulardaki isimlerden anlaşılan Türkiyeli göçmen çocuklarının mülakata çağrılmadıkları ya da mülakata çağrılısa bile reddedilme oranlarının diğer eşit durumdaki insanlardan daha fazla olduğu araştırmalarla ortaya konulmuştur (Miera, 2008).

Costant ve diğerlerine göre bahsedilen bu ayrımcı koşullar nedeniyle göçmenler "etnikleşen göçmenler" haline gelmektedir. İşçi tüketici ve ebeveyn olarak sivil topluma katılan ancak ekonomik kültürel ve siyasal ilişkilerden dışlanan bir kitleye dönüşmektedir (Costant, vd., 2009).

Gerçekte, Almanya'da hukuken kısıtlanmış ve dışlanmış olanlara hitap eden belli bir işgücü piyasası vardır ancak burada da bir hiyerarşi karşımıza çıkmaktadır. Örneğin üniversite öğrencileri, eğer Avrupa Birliği ülkelerinden gelmiyorlarsa, yılda sadece doksan gün çalışabilmektedir. Aslında resmi daireler açısından bu bir sorun teşkil etmemelidir, çünkü öğrenciler Almanya'da kalmak üzere geldiklerinde, yeterli maddi olanaklara sahip olduklarını kanıtlamak zorundadır (Weiss, 2011, s.183). Öte yandan, meslek hukuku da işgücü piyasasına girme konusunda ek bir engel oluşturmaktadır; çünkü düzenlemelerin karmaşıklığı, ülkenin koşullarına uyum sağlamak için harcanan zaman ve para, işgücü piyasasına entegrasyonu zorlaştırmaktadır.

Ayrıcalıklı Yurttaşlar Olarak Etnik Almanlar

Almanya'da sürekli ikamet edecekler gözüyle bakılan Etnik Almanlar (*Aussiedler*) başka göçmenlerin hiçbirine sunulmayan faizsiz kredi, çifte yurttaşlık, özel ev uygulaması, özel dil ve eğitim programı, çalışma hakkı, sigortaya katkılardan muaf tutulmaktadır. Katkı koşulundan muaf tutuldukları için bedava emekliliğe sahip olma, işsizlik ve engelli yardımlarından yararlanma hakları da sağlanmış olmaktadır (Sainsbury, 2006, s.236). Liebig (2007) tartışmasız Alman olarak kabul edilen bu etnik göçmenlerin, Alman emek piyasasında diğer göçmenlerden çok daha iyi bir pozisyona ve erişim imkanlarına sahip olduğunu vurgulamaktadır. Etnik Almanlar yaşlarına göre deği-

şen 2000-3000 Euro arasında entegrasyon destek ücreti almaktadır. En kapsamlı entegrasyon yardımını alan grup Etnik Almanlar olmuş ve diğer göçmenler (ör: aile birleşmesiyle gelen göçmenler) ancak istisnai durumlarda yardım alabilmektedir.

1953'te çıkarılan Federal Mülteci ve Sürgün Yasasına göre, etnik Almanların bazı sosyal hizmetlere ayrıcalıklı erişimi mümkün olmuştur. Ancak, 1991-1992 yılları arasında, devlet bazı haklarda (mesleki eğitim ve dil kursları) belli ölçülerde sınırlamalara ve indirimlere yönelmiştir. Buna rağmen, etnik Almanların bu statüye bağlı olan ayrıcalıkları diğer göçmen kategorileri karşısında hala devam etmektedir.

Peki neden etnik Almanlar Almanya'ya göç ettiklerinde anında hemen tam yurttaşlık hakkına otomatik olarak ve ayrıcalıklı olarak ulaşabilmektedir? Almanya'nın önceki yurttaşlık rejimi koşullarına dikkat çeken Castles (1995, s.206) bu soruya şu şekilde cevap vermektedir:

Kan bağı (jus sanguinis) ilkesi hala Alman ulusçuluğunun bir temeli olarak işlev görmektedir. Ancak Alman kanından geliyorsanız, Alman olarak kabul ediliyorsunuz. Kimyasal olarak Alman kanı diğer kanlardan farklı olmadığına göre, bunun kanıtı sosyal bir kanıt olmak durumundadır: Örneğin Alman aileden doğmuş olma veya evlilik kayıtlarını kanıtlayarak Alman topluluğuna ait olma ve Alman dilinin kullanılması yoluyla kültürel olarak Alman kültürüne aidiyetin gösterilmesiyle mümkün olacaktır. Başka bir deyişle, Almanya bir kültür-ulusdur (kulturnation) ve bu durum 1871'de geç bir ulus devlet olarak ortaya çıkması ve bunun yarattığı travmanın bir sonucudur. Yüzyıllardır Alman ulusu politik olmaktan ziyade kültürelidir.

Castles ve Miller'e göre, bu özel göçmenler (etnik Almanlar) diğer göçmenlerle kıyaslandığında oldukça ayrıcalıklı koşullara sahiptir ancak kırsal geçmişleri ve çoğunun Almancayı iyi bilmemesi nedeniyle Almanya'da yaşadıkları kültürel şok nedeniyle emek piyasası ve sosyal uyumlarında ciddi problemler yaşamaktadır (aktaran, Kivisto, 2002, s.165).

Alman-doğumlu Türkler (akıcı Almanca konuşan, Almanya'da etkin bir şekilde eğitim alan ve çalışan ancak henüz yurttaşlık almamış olan) ile çok sayıda etnik Almanlar (Almanya'ya geldiklerinde Alman dilini veya kültürü çok az veya hiç bilmeyen ancak otomatik olarak yurttaşlık verilen) arasındaki tezatlık

çok çarpıcıdır. Bu durumun hem moral hem de ekonomik olarak haklılaştırılması gittikçe daha zor hale gelmektedir (Howard, 2008, s.43).

Almanya'da 1990'larda bir çok konuda bir çifte standart yaşandığını ifade etmek mümkündür. Almanca bilgisi yurttaşlığın zorunlu bir koşulu iken, resmi dil kursları temel olarak etnik Alman göçmenlere yönelik olarak organize edilmiştir. Almanlar 1997 yılında 3 milyon etnik Almanların entegrasyonunun güvence altına alınması için 1.5 milyar dolar harcarken, Alman-Türklerin entegrasyonu için ayrılan kaynak etnik Almanlara harcanan bu milyarlarca dolarlık bütçenin yanına bile yaklaşmamaktadır. Aynı durum Almanca dil kursu için de geçerlidir. Örneğin, 2000 yılında etnik Alman ve Yahudi göçmenlerin Almanca dilini geliştirmek amacıyla, Almanca dil kursuna 150 milyon dolar harcanmışken, Türkiyeli topluluk için hiç bir ciddi kaynak ayrılmamıştır. Bununla birlikte, yabancılar dairesi genel sekreterliğine göre, sadece bu grupların dil ihtiyaçlarını karşılamak için yılda 600 milyon dolara ihtiyaç vardır (Mueller, 2006, s.429).

Müebbet Göçmenler: Geçici Oturumu Olanlar ve Mülteciler

1992 yılında Almanya'ya sığınma talebinde bulunanların sayısı 438.191 başvuruyla doruk noktasına erişmiştir. 1995'te 127.937 ve 2008'de 22.085 adet ön başvuru yapılmıştır. İzin verilme oranı, kişisel politik nedenlere dayanan sığınma hakkı talebi konusunda yapılan kısıtlamalardan dolayı sürekli olarak düşük seviyede kalmıştır. Örneğin 2008'de sığınma talepleri hakkında 20.817 karar alınmış ve bunların % 1,1 olumlu sonuçlanmıştır, % 33,9'u başka çeşit bir mülteci koruması (küçük sığınma) elde etmiş ve duruma göre % 2,7 oranındaki talep sahiplerine sınır dışı edilme engeli çıkarılmıştır (BAMF, 2009: 6; aktaran, Weiss, 2011, s.179).

Kısmi yurttaşlıktan/Geçici statüden tam üyeliğe geçmek oldukça zor olmaktadır ki bu sistem içinde başvuruları reddedilen ancak sınır dışı edilemeyen mülteciler ölü bir statü olan "tolere edilenler" (tolerated/duldung) statüsüne düşürülmektedir (Morris, 2003). 2000'li yıllarla birlikte daha önce anayasal bir hak olarak garanti altına alınmış olan iltica etme hakkı sınırlandırılmış ve devletin kurumlarının işkence ve baskıları nedeniyle kabul etme meselesi zorlaştırılmış ve ağır şartlara bağlanmıştır. Sonuç farklılaştırılmış sosyal desteğin, sınırlı çalışma fırsatlarının

ve sosyal güvenlik uygulamalarının altında ikincil korumaya tabii statülerin çeşitlenmesi olmaktadır. En zayıf statü günümüzde bu tolere edilenler statüsüdür ve en düşük haklara sahip olan bu kişiler ülkeyi terk etmeleri gerekmesine rağmen ama bunu bir türlü yapamamaktadır (Brubaker, 1992; Morris, 2000, s.226). Örneğin, sığınmacıların işgücü piyasasına giriş olanakları büyük ölçüde kısıtlanmıştır ve dolayısıyla işgücü piyasasına yasal yollardan girmeleri söz konusu olamaz. Bu nedenle çoğu zaman çalışmaları için tek çare kayıt dışı işlerdir. Ama bu da yine hukukun ihlali demektir ve bu durumdaki kişilerin ülkede kalma iznini alabilme umudu bu yüzden boşa çıkabilir (Weiss, 2011, s.180).

Almanya'da geçici statüye genellikle sınırlı ekonomik, sosyal ve sivil haklar eşlik ediyor. Geçici statü genellikle şartlara bağlı oturma anlamına geliyor ve göçmen deneme statüsünde bırakılıp ortak kültürü kabul etmesi ve asimile olması istenmektedir. Bu geçici statü/oturma izni vatandaşlığa geçmeyi engelleyen bir araç olarak kullanılabilir. Bunun için uzun süreli oturma izni olmak şartı aranmaktadır. Bu uygulamalar göçmenlerin bir misafir olarak ev sahibinin misafirperverlik lütfuna/ kurallarına tabii olduğu hissini güçlendirmektedir.

Süreli oturma izni anlamına gelen *denizens* statüsü ile durumları hakkında karar bekleyen kısa süreli oturma olan göçmenler ve kaçak göçmenler arasında çok ciddi ölçüde farklılıklar vardır. Uzun süreli oturma olanlar ve kısa süreli oturma olan göçmenler arasındaki farklılıklar onlar için spesifik koşullar düzenlemek yoluyla onları kontrol etmek ve yönetmek için kullanılmaktadır. özellikle kısa süreli oturma olan göçmenleri ülkeye giriş biçimlerine göre bu statülerini korumak veya daha güvenli statüye dönüştürmek için spesifik koşullar getirilmektedir (Kofman, 2005, s.456).

Sonuç

II. Dünya savaşından bu yana Avrupa ve özellikle Almanya ciddi bir göçmen akışıyla karşılaşmaktadır. Kitlesel göçün getirdiği karmaşık ve çatışmalı sorunlara sert göçmen politikalarıyla çözüm arayan Almanya, genellikle farklı göçmen kategorileri ve statülerini inşa ederek bu göç akışını idare etmeye çalışmaktadır. Bu göçmen statülerinin çeşitliliği içinde özellikle üçüncü dünya ülkelerinin vatandaşlarının

aleyhine bir şekilde kısa süreli oturma (geçici ikamet) olan göçmenlerin ve kaçak göçmenlerin sayısı gittikçe artmaktadır. Almanya içinde üçüncü dünya vatandaşlarının sosyo-ekonomik ve kültürel hakları konusunda ancak yeterli ekonomik kaynaklara sahip olursa ve uzun süreli oturma varsa iyileştirme söz konusu olabilmektedir.

Dolayısıyla, Avrupa Birliği içerisinde ve Almanya'da hakları genişletmenin ve hiyerarşide üst basamaklara tırmanmanın yegane yolu ekonomik refaha sahip olmakla yani zengin olmakla açılabilir. Aksi halde, tüm uygulamalar fakir üçüncü dünya vatandaşlarının aleyhine işletilmektedir. Hakların ancak ekonomik zenginlikle kazanılabilmesi üzerine inşa edilmiş göç politikalarının sözkonusu olduğu kapitalizm koşullarında, bu politikaların "refah şovenizmi"nin ışığında şekillendiği tespiti yapılabilir. Refah şovenizminin biçimlendirdiği göçmen politikaları ekonomik ihtiyaçlar ve kültürel kapanım siyasetiyle el ele yürümektedir. Yeni sağ partilere, göçmen karşıtı hareketlere can suyu taşıyan bu politikalar önünde sonunda mevcut hiyerarşide en altta olan fakir üçüncü dünya vatandaşlarının, misafir işçilerin, geçici oturma olan göçmenlerin ve onların çocuklarının üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Genel olarak Avrupa'da özel olarak da Almanya'da II. dünya savaşından bu yana uygulamaya konulan göç politikaları kapsamında göçmenlere sağlanan haklar oldukça farklılaştırılmış ve eşitsizdir. Bu durum ayrıcalıklı olmayan üçüncü dünya vatandaşlarına karşı yasal olarak korunan ayrıcalıklı yurttaşlar- Alman, etnik Alman, AB vatandaşı, AB vatandaşı olmayanlar ayrıcalıklı AB vatandaşı olmayanlar ayrımı yaratmaktadır. Bu tabakalı yurttaşlık sisteminde, hakların uygulanması milliyet, oturma süresi, statüler ve gelir seviyesine göre işlemektedir. Bu şartlar içinde geldiğiniz ülkenin yurttaşlık kartı ve sahip olunan köken herhangi bir hak sahibi olabilmek için bir bariyer olma özelliğini hala korumaktadır. Sonuç olarak "belli grupları siyasal süreçlerden ve kamusal alandan dışlama olarak dizayn edilen göçmen politikaları, yabancı düşmanlığı duygularını genişletmekte ve ulusun dışlayıcı bir unsur haline gelmesini meşrulaştırmaktadır" (Whitaker, 2005, s.111). İnsan hakları perspektifinden bakıldığında, sıkı sınır kontrollerine eşlik eden ayrımcı göçmen yasaları, insan kaçakçılığı, mülteci krizleri, göç yolunda ölümler, göçmen işçilerin ve ailelerinin korunmasızlığı, yabancı korkusunun yükselmesi gibi unsurlara yol açtığından, liberal

demokrasinin sahip olduğu varsayılan ahlaki temelleri de tehdit eden vahim sonuçlara yol açmaktadır (Pecoud ve de Guchteneire, 2006, s.70). En iyi ihtimalle, bu durum Avrupa'da ve özellikle de Almanya'da demokrasinin kurumsallaşmasının eksiklikleri üzerine ciddi bir toplumsal tartışma yaratmaktadır.

Avrupa Birliği'nin gelecekteki rekabet koşullarında daha yüksek seviyede bir eğitim gerektireceği çok açık bir gidişat gibi görünmektedir. Ancak, Avrupa Birliği ülkelerindeki göçmen azınlıkların çocukları, genel çoğunlukla kıyaslandığında, eğitimdeki bu eğilimin ve gerekli olan performansın çok azına sahip oldukları görülmektedir. Örneğin tıpkı İngiltere'deki Pakistanlı gençler gibi, Almanya'daki Türk gençlere baktığımızda bu göçmen çocuklarının ekonomik başarı ve eğitim düzeyleri açısından hala geniş bir kesimin dezavantajlı koşullar içinde oldukları söylenebilir. Bu da demek oluyor ki eğitim ve iş koşullarına ulaşmada bireylerin sahip oldukları yurttaşlık kartının ya da içinden geldikleri toplumun özellikleri hala Avrupa Birliği'nde bir bariyer olarak işlev görmektedir. Örneğin, Almanya'da çoğu zaman "başka bir dünyaya ait", Avrupa dışı bir kültüre sahip "yabancı" bir grup olarak damgalanan Almanyalı Türkler, bu toplumsal kabul eksikliğinin sıkıntısını her zaman çekmişlerdir.

Bütün bu verilerden yola çıkarak söylenebilecek önemli bir sonuç; Almanya'da Türk göçmenlerin ve onların çocuklarının Almanya'da doğup, yetişip eğitim almalarına rağmen kurumsal bir ayrımcılığa maruz kalmaları, hala ciddi bir olasılık olarak karşımızda durmaktadır. Başka bir deyişle, Almanya'da doğmuş, eğitim almış ve sosyalleşmiş olmasına rağmen, üçüncü kuşak Türk gençleri farklı ayrımcılık kategorileriyle tanımlanmakta ve bu kuşak bile entegre olmamak gibi bir suçlamayla karşılaşabilmektedir. Hâlbuki bu gençler entegrasyon paradigmasıyla anlaşılabilirler çünkü göçmen değiller.

Günümüzde, Türklerle birlikte üçüncü dünya vatandaşları ve onların çocuklarını sosyal hayatın her alanına katılım hakları ve kaynaklara ulaşma açısından Avrupalı vatandaşlarla (etnik Almanlar dahil) eşit hale getirmek, göçmenlere aşağı haklar ve statüler veren bu tabakalı yurttaşlık sisteminin yıkılmasının ve marjinalleşmenin ve sosyal izolasyonu ortadan kaldırabilmenin ilk adımı olacaktır.

Öte yandan, eğitimsiz Türkiyeli göçmenlerin yetenekli ve vasıflı olabilme potansiyellerine Alman hükümetlerinin ilgisiz ve ayrımcı yaklaşımı ciddi bir sorun ortaya çıkarmaktadır. Bu ilgisiz yaklaşım sonuç olarak, bu grubun Alman toplumunun dışında kalma ve marjinalleşme eğilimlerini pekiştirmekle birlikte Alman ekonomisini, toplumsal sistemini ve göçmenlerin üçüncü ve dördüncü kuşaklarını kapsayarak Almanya'yı güçsüzleştirmektedir.

Almanya kamuoyundaki ve politikasındaki çoğunluk, azınlık ve entegrasyon konularında yapılan tartışmalarda, tek taraflı, yoğun biçimde "töre cinayetleri", "zorla evlilik", "cinsel organların sakatlanması" ve kişilerin öz seçimlerinden kaynaklı "getto koşulları" niteliğindeki "paralel toplum", suç işlemenin ve ev içi şiddetin merkezleri olarak "etnik koloniler"de örgütlenmişlik gibi ürkütücü sözcükler egemendir (Bade, 2009). Kuşkusuz, sözü edilen sorunlar mevcut olabilir ve kimse bunları çarpıtmamalıdır. Ancak, Almanya'nın göçmen politikaları yüzünden Türkiye'li göçmenlerin ve dahası diğer üçüncü dünya vatandaşlarının karşılaştıkları ayrımcı politikalar sonucu marjinalleşmesi ve dışlanması konusunda daha açık ve net yanıtlara ihtiyacımız olduğunu da vurgulamalıyız.

Sonuç olarak, Almanya'da, göçmen ve entegrasyon politikasındaki yapısal problemler (örneğin hala makul düzeyde bir ayrımcılık karşıtı yasanın olmaması), toplumdaki sosyal dışlama ve kültürlerarası açıklık çözümlenmesi gereken en acil sorunlar arasındadır. Sonuç olarak, Almanya'nın on yıllar boyunca göç ülkesi olduğu gerçeğini kabul etmemesi sorunsuz ve sistematik bir göç stratejisi oluşturulması yönündeki pek çok fırsatın kaçırılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, özellikle eğitim ve emek piyasası alanları başta olmak üzere, tüm alanları kapsayan ve ayrımcılığa karşı yasaların ve politikaların oluşturulması en öncelikli görevlerin başında gelmektedir. Bu strateji sadece Almanya'ya yeni göç eden Avrupa Birliği vatandaşları ve etnik Almanları değil, aynı zamanda uzun süredir burada yaşamasına rağmen sosyal hayata etkin bir katılımdan mahrum kalmış üçüncü dünya vatandaşları ve göçmenlerini de kapsamalıdır.

Kaynakça

- Bade, Klaus, J. (2009). "Almanya'da Entegrasyon ve Katılımcılık", *Die Gaste*, sayı: 8: 3-9.
- Balibar, E. (1991). "Es Gibt Keinen Staat in Europa: Racism and Politics in Europe Today," *New Left Review*, 1(186), March-April: 5-19.
- Bigo, D. (2003). "Criminalization of 'Migrants': The Side Effect of the Will to Control the Frontiers and the Sovereign Illusion". Irregular Migration and Human Rights Conference. Centre for European Law and Integration, University of Leicester.
- Brubaker, R.W. (1992). *Citizenship and Nationhood in France and Germany* Harvard University Press: Cambridge, MA.
- Canefe, N. (1998). "Citizens versus permanent guests: cultural memory and citizenship laws in a reunified Germany", *Citizenship Studies*, 2(3): 519-544.
- Castles, S (1995). "How Nation-states Respond to Immigration and Ethnic Diversity," *New Community*, 21(3): 293-308.
- Castles, S (1996). "Democracy and multiculturalism in Western Europe", *Journal of Contemporary European Studies*, 4(8): 51-76
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2003). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (Third edition), Palgrave-Macmillan: Basingstoke.
- Cohen, R. (2006). *Migration and its Enemies: Global Capital, Migrant Labour and the Nation-State*, Aldershot: Ashgate.
- Constant, A. vd., (2009). "Ethnocizing Immigrants," *Journal of Economic Behavior & Organization*, 69(3): 274-287.
- Diehl, C. ve Blohm, M. (2003). "Rights or Identity? Naturalization Processes among 'Labor Migrants' in Germany", *International Migration Review*, 37(1): 133-162.
- Faist, T (1994). "Immigration, integration and the ethnicization of politics: A review of German literature", *European Journal of Political Research* 25: 439-459.
- Fekete, L. (2004). "Anti-Muslim Racism and the European Security State," *Race and Class*, 46(3): 3-29.
- Green, S (2003). "Legal Status of Turks in Germany", *Immigrants & Minorities*, 22(2&3): 228-246
- Goodman, W. S. (2010). "Naturalisation Policies in Europe: Exploring Patterns of Inclusion and Exclusion," RSCAS/EUDO-CIT-Comp. 2010/7, (European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, EUDO Citizenship Observatory), <http://hdl.handle.net/1814/19577> (erişim: 12.01.2013).
- Helbling, M. (2010). "Public debates on integration and immigration in six West European countries," RSCAS Working Paper 2010/22 (European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, EUDO Citizenship Observatory), <http://hdl.handle.net/1814/13588> (erişim: 23.02.2012).
- Home Office (2002). *Secure Borders, Safe Haven: Integration with Diversity in Modern Britain*. London: The Stationery Office.
- Howard, E. (2006). "The Case for a Considered Hierarchy of Discrimination Grounds in EU Law," *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 13(4): 445-470.
- Howard, M. M. (2008). "The Causes and Consequences of Germany's New Citizenship Law," *German Politics*, 17(1): 41-62
- Ignatieff, M. (1987). "The Myth of Citizenship", *Queen's Law Journal*, 12: 399-420
- Jorgensen, M. B. (2008). *National and Transnational Identities: Turkish Organising Processes and Identity Construction in Denmark, Sweden and Germany*, unpublished PhD dissertation, <http://www.alevi.dk/ENGELSK/MBJ%20afhandling%20alevi%20org.pdf>, (erişim 02/02/2011).

- Kanstroom, D (1993). "Wer Sind Wir Wieder? Laws of Asylum, Immigration and Citizenship in the Struggle for the Soul of the New Germany," *Yale Journal of International Law*, 18 (1): 155-209.
- Kivisto, P. (2002). *Multiculturalism in a Global Society*, Blackwell: Oxford.
- Kochenov, D. (2011). "EU Citizenship and the Culture of Prejudice," RSCAS Working Paper 2011/06 (European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, EUDO Citizenship Observatory), <http://hdl.handle.net/1814/15774> (erişim: 12.03.2012).
- Kofman, E. (2005). "Citizenship, Migration and the Reassertion of National Identity", *Citizenship Studies*, 9(5): 453-467
- Kofman, E. ve Kraler. A. (2006). "Civic Stratification, Gender and Family Migration Policies in Europe", Paper presented at Conference European Dynamics of Citizenship. Public policies and migrant activities IMISCOE Network Cluster B3 Legal Stratus, citizenship and Political Participation, Central European University, Budapest, Hungary, 31 May - 2 June 2006.
- Kostakopoulou, T. (2008). 'Citizenship Goes Public: The Institutional Design of Anational Citizenship', *Journal of Political Philosophy*, 17(3): 275-306.
- Kraler, A. (2010) "Civic Stratification, Gender and Family Migration Policies in Europe", Final Report, International Centre for Migration Policy Development (ICMPD).
- Liebig, T. (2007). "The Labor Market Integration of Immigrants in Germany", *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No. 47, OECD Publishing.
- Lister, M. (2008). "Introduction: Europeanization and Migration: Challenging the Values of Citizenship in Europe?" *Citizenship Studies*, 12(6): 527-532.
- Lockwood, D. (1996). "Civic Integration and Class Formation Source" *The British Journal of Sociology*, Vol. 47(3), Special Issue for Lockwood (Sep.): 531-550.
- Miera, F. (2007). "Labour Market Discrimination and Legal Challenges in Germany", *Emilie*, pp: 1-41, <http://emilie.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/07/wp4-germany-formatted.pdf> (erişim: 18/07/2010)
- Miera, F. (2008). "Country Report on Education: Germany", http://emilie.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/08/edumigrom_backgroundpaper_germany_educ.pdf
- Morris, L (1997). "A Cluster of Contradictions: The Politics of Migration in the European Union", *Sociology*, 31: 241-259.
- Morris, L. (2000). *Rights and controls in the management of migration: the case of Germany*, *Sociological Review*, 48(2): 224-240
- Morris, L. (2001). "Stratified Rights and The Management of Migration: National distinctiveness in Europe", *European Societies*, 3(4): 387-411.
- Morris, L. (2002). *Managing Migration: Civic Stratification and Migrants Rights*, Routledge: London.
- Morris, L. (2003). "Managing contradiction: Civic stratification and migrants' rights", *The International Migration Review*, Spring, 37(1): 74-100.
- Morris, L (2007). "New Labour's Community of Rights: Welfare, Immigration and Asylum", *Journal of Social Policy*, 36(1): 39-57.
- Mueller, C. (2006). "Integrating Turkish communities: a German dilemma", *Population Research Policy Review*, 25: 419-441.
- Muller, B. (2004). "(Dis)qualified bodies: Securitization, Citizenship and 'Identity management,'" *Citizenship Studies*, 8(3): 279-294.
- Munck, R. (2008). "Globalisation, Governance and Migration: An Introduction," *Third World Quarterly*, 29(7): 1227-1246.
- Pecoud, A. ve de Guchteneire, P. (2006). "International Migration, Border Controls and Human Rights: Assessing the Relevance of a Right to Mobility," *Journal of Borderlands Studies*, 12(1): 69-86.

- Sainsbury, D (2006). "Immigrants' social rights in comparative perspective: welfare regimes, forms of immigration and immigration policy regimes", *Journal of European Social Policy* 0958-9287; 16(3): 229-244
- Samers, M. (1998). "Immigration, 'ethnic minorities', and 'social exclusion' in the European Union: A critical perspective", *Geoforum*, 29: 123-144.
- Sezer, K ve Dağlar, N (2009). *TASD-Spektrum 2: Die Identifikation der TASD mit Deutschland*, Krefeld/Dortmund.
- Snyder, J. (2000). *From Voting to Violence: Democratization and Nationalist Conflict*. New York: W.W. Norton.
- Şahin, B ve Altuntaş, N (2009). "Between Enlightened Exclusion and Conscientious Inclusion: Tolerating the Muslims in Germany", *Journal of Muslim Minority Affairs*, 29(1): 27-41.
- Wimmer, A. ve Glick-schiller, N. (2002). "Methodological Nationalism and Beyond: Nation-state Building, Migration and the Social Sciences", *Global Networks*, 2 (4): 301-334.
- Weiss, A. (2011). "Hukuki Dışlanma Deneyimi: Yüksek Vasıflı Göçmenler ve Yabancılar Hukuku," Nohl, Arnd-Michael vd. (der.) *Göç ve Kültürel Sermaye. Türkiye, Almanya, Kanada ve Büyük Britanya'da Yüksek Vasıflı Göçmenler* içinde, Kitapyayınevi: İstanbul: 173-196.
- Whitaker, B. E. (2005). "Citizens and Foreigners: Democratization and the Politics of Exclusion in Africa", *African Studies Review*, 48 (1): 109-126.